

Anna Piasecka

Prace konserwatorskie województwa kieleckiego w latach 1982-1986

Ochrona Zabytków 42/2 (165), 189-199

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRACE KONSERWATORSKIE WOJEWÓDZTWA KIELECKIEGO W LATACH 1982–1986¹

Zabytki ruchome

W omawianym okresie najwięcej prac konserwatorskich i renowacyjnych prowadzono przy malowidłach ściennych w obiektach sakralnych. Prace te poprzedzały badania nawarstwień (Kocina, Miechów, Oksa, Wąchock, Wrocieryż), które są systematycznie prowadzone na terenie województwa od 1960 r. Odkryto cenne malowidła z XVI w. w kościołach w Małogoszczu, Gorzławicach, Tarczku, które po odsłonięciu spod nawarstwień poddano konserwacji, a w Oksie, Strawczyniu — po zabezpieczeniu zakryto zaprawą i pobiałą.

Z ważniejszych prac konserwatorskich realizowanych ze środków wojewódzkiego konserwatora zabytków przy zabytkowych malowidłach należy wymienić pałac biskupi w Kielcach, zakryty na Św. Krzyżu oraz pałacyk Zielińskiego w Kielcach. Ponadto dokonano transferu jednej z największych w Polsce polichromii (ponad 150 m²), zdjęto malowidła ścienne z pierwszej ćwiertki XIX w. z dworu w Mirogonowicach, w związku z jego zamierzonym przeniesieniem do Parku Etnograficznego w Tokarni. Zakończono również konserwację polichromowanego stropu drewnianego z XVI w. z kościoła filialnego w Chotelku Zielonym, jednego z dwóch zachowanych tego rodzaju stropów na terenie województwa.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków pozostawienia malowideł z XIX/XX w. spotykała się z aprobatą ze strony inwestorów prac (Gorzków, Nawarzyce, Piekoszów, Pińczów, Szaniec). Wykonano, również z inicjatywy użytkowników, monochromie wnętrz kościołów podkreślające zabytkową architekturę (Kije, Kocina, Miechów, Pińczów — kościół reformatorów, Szczaworyż) oraz nowe polichromie ścienne o zróżnicowanym poziomie artystycznym w kościołach (Cierno, Chelmce, Góry, Oksa, Pawłów, Piotrkowice, Skażysko-Kamienna, Sokolina, Wrocieryż).

W omawianym okresie przeprowadzono prace konserwatorskie przy dekoracjach stiukowych z XVII–XIX w. w pałacach w Kielcach i Chrobrzu z inicjatywy wojewódzkiego konserwatora zabytków, natomiast w Lubczy i w Łazienkach w Busku — z inicjatywy użytkowników. Do ważniejszych dokonań konserwator-

skich należy zaliczyć konserwację rytowanej posadzki romańskiej z krypty romańskiego kościoła (obecnie w podziemiach kolegiaty w Wiślicy). Wieloletnie poszukiwania właściwej metody konserwacji zakończyły się pełnym sukcesem. Poważny problem konserwatorski stanowi obecnie stan zachowania zabytkowych obiektów kamiennych, zwłaszcza wykonanych z wapienia pińczowskiego. Skazanie chemiczne środowiska i właściwości tego kamienia powodują szybko postępującą destrukcję. Liczba zabytków tego rodzaju jest znaczna, a prace konserwatorskie podjęto przy niewielu obiektach. Prowadził je jedynie wojewódzki konserwator zabytków (w kaplicy Firlejów w Bejskach, w pałacu w Kielcach i przy portalu w Pińczowie). Poważnie zagrożone są kamienne figury przydrożne, mimo decyzji WKZ, użytkownicy nie podejmowali prac (Bogucice, Chroberz, Pińczów). Wymienić należy tu jedyną, społeczną inicjatywę, dzięki której przeprowadzono renowację figury z XVIII w. w miejscowości Stawy.

Użytkownicy podjęli wiele prac konserwatorskich i renowacyjnych przy zabytkowych ołtarzach datowanych na XVII–XIX w., m.in. w kościołach: w Bielinach, Ciernie, Łagowie, Korytnicy, Kozłowie, Tarczku, Sokolinie i Wrocieryżu. Poza obrazami ołtarzowymi sporadycznie prowadzono prace konserwatorskie przy cennych obrazach, jak np. w kościele Św. Wojciecha w Kielcach (obrazy J. Styki), w Kijach (zespół obrazów z XVIII w.) i we Wrocieryżu (Matka Boska z Dzieciątkiem z XV w.) — z inicjatywy użytkowników oraz na Św. Krzyżu (obraz F. Smuglewicza z ok. 1800 r.) — z inicjatywy WKZ.

Na terenie województwa kieleckiego znajduje się 146 zabytkowych instrumentów organowych (w tym 37 sprzed 1800 r.). Większość instrumentów wymaga przeprowadzenia prac organistrzowskich, a natychmiastowej interwencji konserwatorskiej — dwa instrumenty: w Wąchocku (obiekt o wybitnej wartości z XVII w.) oraz Sancygniowie (instrument pochodzi z XIX w., a cenny prospekt z XVIII w.).

Ze środków wojewódzkiego konserwatora zabytków przeprowadzono konserwację zabytkowych organów z kościoła Klarysek w Chęcinach z XVII w. i kościoła Cystersów z Jędrzejowa z połowy XVIII w. Na koszt użytkowników wyko-

nano prace modernizacyjne organów z kościoła Św. Trójcy w Kielcach z końca XIX w. Z inicjatywy użytkowników przeprowadzono konserwację zespołu grafik z XVIII w. z kościoła parafialnego w Złotnikach.

W okresie objętym kroniką użytkownicy wprowadzili do wnętrz sakralnych nowe, pojedyncze elementy wyposażenia (ławki, ołtarze, posadzki, oprawy oświetleniowe). Projekty pełnej aranżacji wnętrz zrealizowano jedynie w kościołach: w Kijach, Stopnicy i na Św. Katarzynie.

Bejsce

W 1984 r. zakończono prowadzone przez kilka lat prace konserwatorskie wystroju rzeźbiarsko-malarskiego kaplicy Firlejów z ok. 1600 r. przy kościele parafialnym. W latach 1983–1984 przeprowadzono konserwację z częściową rekonstrukcją złoceń rzeźbiarskich partii przyziemia kaplicy — azurowej bramki i obramień nisz. Prace polegały na usunięciu resztek pobiał, uzupełnieniu ubytków kamienia kitem z piaskowca mielonego z cementem portlandzkim, PV i wapnem dołowanym. Obrzeża rzeźbionych elementów (dawniej złocone) pokryto pulmentem. W azurowej bramce, na fragmencie wytypowanym do rekonstrukcji złączenia, położono złoto w proszku, stosując klej karukowy. Pozostałe partie brakujących złoceń elementów zrekonstruowano, kolorystycznie wypunktowano pigmentami w proszku z Vinacetem R-50.

Wykonawca: „Sztuka Polska” — Kraków, H. Jaworska.
Inwestor: WKZ.

W latach 1982–1983 kontynuowano konserwację malowideł iluzjonistyczno-ornamentalnych stropu i stiukowej fasety z pierwszej połowy XIX w. w sali północno-zachodniej pałacu Badenich (od strony ogrodu). Usunięto przemalówki i pobiałę, utrwalono warstwę malarską i wypunktowano ubytki. W miejscach zniszczonych przeciekami założono warstwę izolacyjną żółci wołowej, zrekonstruowano tła, uzupełniono ubytki fasety mączką marmurową z wapnem, zaimpregnowano stiuki 3–5% POW, odspojoną partię fasety podklejono zastrzykami POW z mączką marmurową.

¹ W „Ochronie Zabytków” 1986, nr 2 zamieściliśmy sprawozdanie za lata 1976–1981

Zrekonstruowano malowane podziały ramowe ścian i pola „luster” przy użyciu pigmentów produkcji Le Franc’a i winawilu. Wykonano ramę drewnianą, marmoryzowaną nad kominkiem, wyprawiono wewnątrz kominka zaprawą wapienną. Wykonawca: „Plastyka” Warszawa, H. Jaworska, Z. Knauss, M. Sulikowska, T. Pawlik, A. Róg, W. Majewski. Inwestor: WKZ.

W latach 1985–1986 wykonano konserwację dekoracji malarskiej iluzjonistyczno-ornamentalnej i stiukowej fasety stropu sali od strony wschodniej (przy elewacji frontowej). Dekoracja została dodatkowo zniszczona przez zalanie spowodowane uszkodzeniem instalacji wodno-kanalizacyjnej. Usunięto pobiałę i przemalowania, wypunktowano ubytki w technice kazeinowo-wapiennej. W miejscu przecieku założono izolację z żółci wołowej, odtworzono fragmenty dekoracji malarskiej, zrekonstruowano tła i ubytki fasety, zakładając kity wapienno-piaskowe z dodatkiem mączki marmurowej, uzupełniono brakujący fragment profilu fasety. Wykonawca: „Sztuka Polska” — Kraków, H. Jaworska, A. Marek, A. Róg. Inwestor: WKZ.

Bieliny

W 1986 r. rozpoczęto konserwację ołtarzy z XVIII w. z kaplic bocznych kościoła parafialnego. Po demontażu i oczyszczeniu utwardzono części konstrukcji i rzeźbione ornamenty Vinacetem R-50, usunięto przemalowania metodą chemiczną. Wykonawca: K. Pałka. Inwestor: parafia.

Bodzentyń

W latach 1982–1986 kontynuowano prace konserwatorskie przy tryptyku M. Czarnego z 1508 r. z centralną sceną *Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny* z kościoła parafialnego. Pracami objęto predellę, część środkową, skrzydła oraz ramę centralną. Usunięto przemalowania, impregnowano, kitowano ubytki, punktowano, uzupełniano zaprawą i grawerunkiem tła, położono złoto płatkowe w ubytkach. Opracowano wstępny projekt rekonstrukcji zaginionej kwatery ze sceną *Zwiastowania*. W 1985 r. dokonano montażu części centralnej w dawnym skarbcu na przygotowanej przez parafię mense. Wykonawca: projekt parkietu metalowego, strunowego, nowej konstrukcji oraz prace konserwatorskie — PP PKZ — Oddział w Krakowie. Inwestor: WKZ.

W 1985 r. rozpoczęto prace konserwatorskie (wstępne) przy XVIII-wiecznej kamiennej rzeźbie św. Jana Nepomucena usytuowanej na rynku, którą oczyszczono mechanicznie i chemicznie. Wykonawca: S. Such. Inwestor: parafia.

Busko-Zdrój

W latach 1982–1986 wykonano konserwację gipsowej dekoracji wnętrz (gzymsy i kapitele) dawnej pijalni oraz zewnętrznej kolumnady portyku ryzalitu środkowego i bocznych skrzydeł Łazienek projektu H. Marconiego z ok. 1836 r. Po mechanicznym oczyszczeniu powierzchni, usunięto przemalowania i silnie skorodowane fragmenty, uzupełniono u-

bytki gipsem, scalono kolorystycznie z oryginałem, na zewnątrz całość dekoracji nasączono kilkakrotnie pokostem. Wykonawca: PP PSP — Kielce, J. Szalapski. Inwestor: PP Uzdrowisko — Busko-Solec.

W 1986 r. rozpoczęto prace związane z odnowieniem polichromii wnętrza Łazienek, utrzymując motywy ornamentalne z niewielką zmianą kolorystyczną. Wykonawca: B. Kowalczyk. Inwestor: PP Uzdrowisko — Busko-Solec.

Chełmce (gm. Strawczyn)

W latach 1985–1986 wykonano malowanie wnętrza kościoła parafialnego (monochromię nawy oraz figuralno-geometryczną kaplic) i renowację dekoracji stiukowej z XVII w., która polegała na oczyszczeniu stiuków z nawarstwień, kitowaniu ubytków masą i położeniu pobiałej scalającej. Projekt i realizacja: K. Morvay i J. Sznajder. Inwestor: parafia.

Chęciny

W latach 1982–1984 przeprowadzono pełną konserwację organów z III ćwierci XVII w. (przeróbka z XX w.) z kościoła Bernardynek, zachowując stan obecny. Po demontażu odkazono elementy drewniane i zaimpregnowano je, puszczalki metalowe oczyszczono, wyprostowano i zlutowano. Wykonano nową trakturę z drewna sosnowego, zainstalowano motor do miecha. Wykonawca: PP PKZ — Oddział w Krakowie, K. Czepiel, J. Jamróg. Inwestor: WKZ.

W 1986 r. pokryto wnętrze kościoła parafialnego pobiałą wapienną, pozostawiając kompozycje figuralne z lat sześćdziesiątych autorstwa I. Borowskiej. Przewidziane jest wykonanie monochromii we wnętrzu (projekt w przygotowaniu), która stanowić będzie tło dla istniejących kompozycji. Inwestor: parafia.

Cierno (gm. Nagłowice-Oksa)

W 1983 r. wykonano malowaną dekorację ornamentalną, wnętrza kościoła parafialnego (projekt i realizacja P. Mitka). Prace te poprzedziły badania tynków, w trakcie których nie ujawniono zabytkowych nawarstwień (A. Mitka). W 1984 r. konserwacji poddano ołtarz główny z XVIII w., dwa ołtarze boczne w nawie i ambonę (nowe). Elementy dekoracyjne i rzeźby zdemontowano, oczyszczono i zaimpregnowano Osolanem K 15% w ksylenie z dodatkiem Antoxu. Znaczne ubytki uzupełniono drewnem, pozostałe kitem trocinowym z żywicą Osolan Kl. Zdjęto przemalowania z karnacji figur, uzupełniono grunty kredowo-klejowe, wypunktowano ubytki polichromii odsączonymi farbami olejnymi z damarą w terpentynie. Złączenia zrekonstruowano foliami metalowymi złotą i srebrną na mikstionie, zabezpieczono goldlakiem. Elementy architektury pomalowano olejno, matowo, monochromicznie. Wykonawcy: A. Mitka, J. Mitka, P. Mitka. Inwestor: parafia.

Chotelek Zielony (gm. Busko-Zdrój)

W latach 1982–1983 wykonano konserwację desek polichromowanych w technice temperowej z pierwszej połowy XVI w. zdemontowanego stropu z kościoła filialnego. Po oczyszczeniu i odkazaniu Antoxem produkcji Inco zaimpregnowano Osolanem Kl w toulencie. Wykonano również naprawy stolarskie, ubytki uzupełniono kitem trocinowym z Osolanem. Punktowanie ubytków polichromii wykonano pigmentami w proszku ze spoiwem Paraloid B-72 w metanolu. Strop montowano w 1987 r. Wykonawca: „Sztuka Polska” — Kraków, M. Augustyńska. Inwestor: WKZ.

Chroberz (gm. Złota)

W latach 1982–1986 kontynuowano prace konserwatorskie wystroju rzeźbiarsko-stiukowego z połowy XIX w. pałacu projektu H. Marconiego. Wykonano konserwację dekoracji stiukowej dawnej kaplicy (pomieszczenie narozne na planie owalu) i przyległej sali z popiersiami Wielopolskich w tondach — usunięto olejne przemalowania, uzupełniono ubytki stiuków masą i scalono je kolorystycznie, wykonano monochromię ścian w technice wapiennej. W sali balowej, zdobionej kasetonowym stropem z rozetami, przeprowadzono analogiczne prace, uzupełniając znaczne ubytki odlewami gipsowymi i rzeźbą narzutową, złączenia wykonano metalem. Wykonawca: „Plastyka” — Warszawa, A. Bogdanowska, H. Gujda, J. Strużyńska. Również poddano konserwacji rzeźby kamienne atyki elewacji frontowej oraz gipsowe popiersia z portyku. Rzeźby oczyszczono, usunięto niewłaściwe kity, zaimpregnowano Paraloidem, ubytki uzupełniono kitem z mielonego kamienia i Paraloidu. Brakujące elementy popiersi zrekonstruowano według dokumentacji fotograficznej. Wykonawca: „Plastyka” — Warszawa, J. Bec, nadzór — H. Gujda. Inwestor: WKZ.

Ćmińsk (gm. Miedziana Góra)

W 1986 r. w związku z ponownym zagrzybieniem wnętrza XVII w. kościoła parafialnego, powtórzono zabieg odkazania preparatem produkcji holenderskiej. Ściany prezbiterium pokryto pobiałą wapienną, dekoracje stiukowe sklepienia oczyszczono, uzupełniono ubytki masą, scalono pobiałą wapienną. Wykonawca: H. Gujda. Inwestor: parafia.

Działoszyce

W latach 1983–1985 poddano konserwacji malowidła z XVIII w. na sklepieniu prezbiterium kościoła parafialnego. Po usunięciu przemalowań klejowych kitowano ubytki tynku zaprawą wapienno-piaskową. Pudrującą się warstwę malarską utrwalono polialkoholem winylu. Uzupełniono pobiałę i wypunktowano ubytki warstwy malarskiej w technice wapiennej. Uzupełniono również brakujące elementy gipsowe stacji Męki Pańskiej z XIX w. i zrekonstruowano ich polichromię, po konserwacji zawieszono je w nawie. Wykonawca: H. Gujda, K. Gujda, J. Strużyńska. Inwestor: parafia.

1. Bejsce, pałac, malowidło na suficie w sali frontowej, pierwsza połowa XIX w. — stan po konserwacji (fot. T. Karalus, 1986)

2. Korytnica, tryptyk z pierwszej ćwierci XVII w. — stan po konserwacji (fot. H. Gujda, 1986)

Dzierżnia (gm. Działoszyce)

W latach 1982–1986 przeprowadzono konserwację obrazu na płótnie z XVI w. *Św. Anna Samotrzec* z kościoła parafialnego. Usunięto przemałówki, zdublowano, zrekonstruowano tło dawniej złoczone, wypunktowano ubytki warstwy malarskiej, zrekonstruowano brakujący fragment kompozycji w dolnej partii oraz srebrzonej ramy.

Wykonawca: E. Buszek w ramach pracy dyplomowej ASP-Kraków.

Goryslawice (gm. Wiślica)

W 1986 r. rozpoczęto prace konserwatorskie malowideł ściany tęczowej (od strony nawy) i ściany południowej nawy kościoła filialnego. Mechanicznie usunięto narzuty i pobiałą, odsłonięto malowaną dekorację figuralną z XVI w. z inskrypcjami — kompozycja *Bóg Ojciec*, postacie fundatorów (?) z inskrypcjami na ścianie tęczowej, w podłuczach dekoracja roślinna z inskrypcjami oraz postać świętej (?). — Powierzchnię malowideł po oczyszczeniu z zabrudzeń utrwalono poliocetanem R-50, założono opaski wapienno-piaskowe, zabezpieczające fragmenty z malowidłami. Wykonano zastrzyki podtynkowe z emulsji wodnej Osakrylu, uzupełniono ubytki narzutu zaprawą wapienno-piaskową, położono pobiałą na latach. W latach następnych przewiduje się kontynuowanie prac.

Wykonawca: „Plastyka” — Kraków, U. Górka-Jończyk.
Inwestor: WKZ.

Gorzków (gm. Kazimierza Wielka)

W 1985 r. wykonano konserwację malowideł prezbiterium drewnianego kościoła z XVIII w. Dekoracja ornamentalna o motywach roślinnych z początku

XX w. wykonana została w technice olejnej na drewnie. Wymieniono rozetrwane paski płótna łączące deski, odspojone łuski warstwy malarskiej i podklejono poliocetanem winylu, oczyszczono w ubytkach kity kredowe, wypunktowano ubytki farbami olejnymi, zrekonstruowano partie tła. W trakcie badań stwierdzono istnienie dekoracji barokowej na ścianie wschodniej pod obecną warstwą, którą pozostawiono bez odsłaniania, z uwagi na stan zachowania.

Wykonawca: H. Gujda, K. Gujda, J. Strużyńska.

Inwestor: parafia.

Góry (gm. Michałów)

W 1986 r. wykonano malowanie w technice wapienno-emulsyjnej o motywach figuralno-ornamentalnych wnętrza kościoła parafialnego.

Wykonawca: P. Mitka.

Inwestor: parafia.

Jędrzejów

Prace konserwatorskie przy organach z kościoła cysterskiego — zbudowanych w połowie XVIII w. przez J. Sitarskiego (jeden z najcenniejszych instrumentów w kraju), zdobionych bogatą dekoracją snycerską — rozpoczęte w 1974 r. W latach 1982–1986 kontynuowano prace. Rozebrano konstrukcję nośną chóru muzycznego, belki nadające się do ponownego montażu odkażono ksyklamitem, powierzchnię zabezpieczono pokostem. Pozostałe belki zrekonstruowano montując całą konstrukcję nośną. Wykonano szczegółową inwentaryzację instrumentu. Zamontowano główną szafę organową i gzymsy wieńczące, wykonując wszystkie naprawy stolarskie, sklejono i uzupełniono drewnem ubytki

profilu. Zestawiono wiatrownice, kanały pod wiatrownicami, klawiaturę manualową z kluczami oraz pedalową, elementy traktury rejestracji sekcji manualu i pedału. Przeprowadzono konserwację piszczałek drewnianych przez odkażenie, impregnację Vinofleksem, wprasowanie wosku w powierzchnię. Oczyszczono część piszczałek metalowych, przystąpiono do ich prostowania i uzupełnienia ubytków. Rozebrano miech, oczyszczono, zaimpregnowano, sklejono i zamontowano. Przeprowadzono konserwację elementów balustrady i filaru chóru muzycznego oraz elementów dekoracyjnych, niezbędnych przy montażu piszczałek. Prace będą kontynuowane w latach następnych.

Wykonawca: PP PKZ — Oddział w Krakowie, K. Czepiel, J. Jamróg oraz PKDS.
Inwestor: WKZ.

Kazimierza Wielka

W latach 1984–1986 wykonano malowidła ścienne figuralno-ornamentowe prezbiterium i nawy kościoła parafialnego z XVII/XIX w. (P. Mitka). Ponadto przeprowadzono renowację ołtarzy z XVII–XX w. oraz ambony z XVIII w. Prace polegały na oczyszczeniu, ponownym pomalowaniu, złoceniu metalem. Wykonano również nową polichromię kaplicy bocznej (iluzjonistyczno-ornamentalną).

Wykonawca: S. Łęcki.
Inwestor: parafia.

Kielce

W dawnym pałacu biskupim poddano konserwacji odkryte w trakcie prac w 1982 r. fragmenty ornamentalnego fryzu sgraffitowego na elewacjach, które po

usunięciu nawarstwień podklejono 5% Paraloidem. Ubytki uzupełniono metodą tradycyjną (masą z węglem drzewnym) i pobiałą wapienną. Brakujące fragmenty fryzu na elewacjach frontowej, południowej i wieżach południowo-wschodniej, północno-zachodniej i północno-wschodniej zrekonstruowano.

Przewodzone również zabiegi konserwatorskie przy dekoracji narzutowej kaplicy na piętrze pałacu. Oczyszczono powierzchnię, usunięto wtórne nawarstwienia, podklejono pęcherze poliocetanem winylu. Uzupełniono ubytki zaprawą wapienną z mielonym piaskowcem, powierzchnię pomalowano w technice kredowo-klejowej z dodatkiem poliocetanu. Analogiczne zabiegi konserwatorskie wykonano przy dekoracji narzutowej sklepienia loggi wejściowej elewacji frontowej. Rozpoczęto konserwację dekoracji stiukowej alkierza południowo-wschodniego i południowo-zachodniego. W 1982 r. punktowano malowany fryz sali portretowej pałacu, jednego z najcenniejszych wewnątrz zabytkowych z pierwszej połowy XVII w. Punktowania wykonano w technice olejnej.

Konserwowano również malowidła ściennie I pokoju prałatów, tj. pomieszczenia w północno-wschodnim narożu piętra. Fryz oczyszczono pozostawiając przemalowania. Odspojenia tynku od wątku podklejono 20% poliocetanem winylu, uzupełniono ubytki zaprawy ze sztablaturowym opracowaniem powierzchni, ubytki warstwy malarskiej punktowano farbami akrylowymi.

Wykonano konserwację ornamentalnych malowideł ściennych w skrzydle południowym pałacu (fragmenty z XVIII w.) — odsłonięto warstwę malarską spod pobiał i warstw klejowych, podklejono pęcherze 20% poliocetanem winylu, powierzchnię utrwaloło rozpylonym 5% Paraloidem.

Wykonawca prac realizowanych w latach 1982–1986: PP PKZ — Oddział w Kielcach.
Inwestor: Muzeum Narodowe.

W latach 1982–1983 przeprowadzono konserwację renesansowego nagrobka Elżbiety z Krzycka Zebrzydowskiej żony Jana Marii Padovano il Mosca, datowanego na drugą połowę XVI w. z kościoła katedralnego. W ramach prac wykonano badania specjalistyczne, usunięto pozostałości nawarstwień olejnych z powierzchni kamienia (wapień pińczowski i marmur), kredowo-klejowych, pobiał wapiennych, wypełniły gipsowych oraz zapraw wapienno-piaskowych. Doczyszczono powierzchnię partii wykonanych z wapienia, odsolono, uzupełniono ubytki. Zrekonstruowano brakujący fragment gzymsu belkowania, uzupełniono brakujące spoiny. Fragmenty nagrobka wykonane z marmuru po oczyszczeniu z brudu i nawarstwień past woskowych oraz uzupełnieniu ubytków — wypolerowano.

Wykonawca: A. Komodziński w ramach pracy dyplomowej na ASP — Kraków.

W 1983 r. wykonano monochromię w technice klejowo-emulsyjnej wnętrza kościoła garnizonowego (dawnej cerkwi prawosławnej z 1902 r.)
Inwestor: Jednostka Wojskowa, Kielce.

W latach 1982–1983 poddano konserwacji obrazy ołtarzowe z XVIII i XIX w. z kościoła parafialnego p.w. św. Wojcie-

cha (część autorstwa J. Styki). Obrazy oczyszczono, zdublowano, założono w ubytkach kity woskowo-żywiczone, wypunktowano odszczonymi farbami olejnymi.

Wykonawca: I. Gawron, N. Szunke.
Inwestor: parafia.

W latach 1982–1985 kontynuowano prace konserwatorskie XIX-wiecznego wystroju pałacyku Zielińskiego przy ul. Zamkowej 5. W dawnej jadalni usunięto wtórne nawarstwienia z malowideł temperowych, odkażono powierzchnię wodno-alkoholowym roztworem octanu fenylortoczoowego. Odspojenia luskowe podklejono emulsją akrylową, a odspojony narzut — 25% roztworem POW w dyspersji wodnej. Fragmenty narzutu z malowidłami zabezpieczono opaskami z zaprawy, ubytki kitowano zaprawą wapienno-piaskową z 5% dodatkiem roztworu POW w dyspersji wodnej i punktowano farbami akrylowymi. W związku z koniecznością wymiany stropów drewnianych (w dawnej jadalni i saloniku) — zdjęto z nadproży dwa malowane portrety. Lico usztywniono pianką poliuretanową po zabezpieczeniu powierzchni bibulką japońską na Paraloid B-72. Po wykonaniu konserwacji technicznej i osadzeniu płatów na mosiężnej kratownicy transfery powróciły na pierwotne miejsce.

Z uwagi na relizację prac konstrukcyjnych w saloniku zdjęto część dekoracji stiukowej ścian (cokoły pod pilastrami i belkowanie). Po oczyszczeniu z olejnych przemalówek kitowano ubytki, brakujące fragmenty dekoracji uzupełniono odlewami, całość dekoracji i ścian pokryto farbami emulsyjnymi.

Gipsową supraportę z wizerunkiem księcia J. Poniatowskiego zdemontowano, po usunięciu przemalowań uzupełniono ubytki, wzmocniono żywicą Epidian-5 (odwrocie laminowano tkaniną szklaną). Drewniane kolumny i belkowanie dzielące salon na dwa pomieszczenia po demontażu oczyszczono z przemalowań Remosolem, ubytki uzupełniono kitem trocinowym na bazie Epidianu-5, całość pomalowano farbą italową olejną. Zestawiono w saloniku narożny piec z nowych kafli, zrekonstruowano zaginioną w trakcie prac płaskorzeźbę — tondo z J.U. Niemcewiczem i zamontowano oryginalne żwieńcienie. Zrekonstruowano drugą część dekoracji stiukowej saloniku (S. Dulny, PPPSP — Kielce). W dawnej bibliotece usunięto przemalowania klejowe, powierzchnię zachowanych fragmentów malowideł na ścianach i stropie po oczyszczeniu utrwaloło emulsją akrylową, a odspojony narzut — dyspersją wodną POW. Ubytki kitowano zaprawą wapienno-piaskową, zrekonstruowano iluzjonistyczne podziały ramowe ścian na uzupełnionym narzucie. W sali tej zrekonstruowano 90% malowanego fryzu, stropu z fasetą i malowideł ścian.

Wykonano również montaż dekoracyjnych maszkaronów i tond z popiersiami artystów na elewacjach zewnętrznych, konserwowanych w latach poprzednich.
Wykonawca: PP PKZ — Oddział w Kielcach.
Inwestor: WKZ.

W 1983 r. przebudowano organy z końca XIX w. z kościoła Św. Trójcy. Po-większony instrument (E. Kamiński) usta-

wiono na środkowym podejściu piętrowego chóru muzycznego, którego konstrukcja została zasadniczo zmieniona (proj. S. Skibniewski i Kowalczyk). Szafa organów z XVIII w. po oczyszczeniu i odkażeniu została umieszczona na środkowym podejściu.

Inwestor: seminarium duchowne w Kielcach.

W 1983 r. wykonano konserwację płaskorzeźby Tadeusza Kościuszki z 1917 r. proj. Wincentego Skuczyńskiego, pierwotnie umieszczoną na dzwonnicy kolegiaty. Oczyszczono ruchome fragmenty (płyta rozbita została w czasie okupacji hitlerowskiej), zaimpregnowano częściowo żywicą epoksydową i sklejono żywicą epoksydową. Ubytki uzupełniono kitami z wapna dołowanego, białego cementu, mielonego kamienia z poliocetanem. Płaskorzeźba otrzymała „ramę” i ustawiona została na podstawie z piaskowca tumlińskiego na północnym skłonie wzgórza zamkowego.

Wykonawca prac konserwatorskich: PP PKZ — Oddział w Kielcach; prace pomocnicze wykonano w ramach czynów społecznych.
Inwestor: WKZ.

W latach 1983–1984 przeprowadzono konserwację dekoracji stiukowej — neobarokowych i neorokokowych faset i rozet stropów domu przy ul. Sienkiewicza 2. Po demontażu faset i rozet, usunięto przemalowania, wykonano impregnację żywicą Epidian-5, częściowo odwrócić laminowano tkaniną szklaną, zmontowano na śruby. Brakujące odcińki faset zrekonstruowano. Całość scaloło farbą kredowo-klejową z dodatkiem poliocetanu winylu.

Wykonawca: PP PSP — Kielce, M. Mazurek.
Inwestor: WKZ.

W 1985 r. odnowiono elewację hotelu „Bristol” z neorenesansową dekoracją stiukową z 1902 r. Odspojone tynki wymieniono, całość pomalowano techniką wapienną z dodatkiem emulsji. Ze stiukowych dekoracji usunięto przemalowania, uzupełniono ubytki. Partie narzone na działanie wody nasycyco środkami hydrofobowymi, scaloło pobiałą wapienną z 20% dodatkiem emulsji. Rozpoczęto również prace konserwatorskie przy dekoracji stiukowej sieni przelotowej. W związku z pracami konstrukcyjnymi zdemontowano strop, dekorację oczyszczono, usunięto przemalowania emulsyjne, zaimpregnowano, sklejono pęknięcia, częściowo wykonano odlewy brakujących elementów.
Wykonawca: „Sztuka Polska” — Kielce, S. Such.
Inwestor: „Łysogóry” — Kielce.

Kielce

W latach 1983–1986 przeprowadzono wiele prac konserwatorskich obejmujących wnętrza i wyposażenie kościoła parafialnego z XII i XVII w. Wykonane w 1984 r. badania tynków wewnętrznych nie ujawniły zabytkowych malowideł (M. Hapek). Zrealizowano projekt monochromii (B. Miecznikowska) z oczyszczeniem i uzupełnieniem dekoracji stiukowej sklepień (kitowanie masą i scaloło pobiałą wapienną). Przeprowadzono renowację stacji Męki Pańskiej

3. Święty Krzyż, zakrystia, malowidło ścienne z XVIII w. na sklepieniu — stan po konserwacji (fot. M. Paciorek, 1983)

z XX w. Wykonano oprawy oświetleniowe we wnętrzu, zwieszakowe i naścienne, latarnie zewnętrzne oraz trybowane okucia mosiężne nowych drzwi głównych i bocznych (F. Miecznikowski). Ponadto w latach 1985–1986 poddano konserwacji sześć obrazów K. Mołodzińskiego — wizerunków świętych — z XVIII w. Obrazy oczyszczono, sprasowano pęcherze, usunięto przemalowania, zdublowano masą woskowo-żywiczną, do kilku wykonano nowe krosna, ubytki wypunktowano olejno, zrekonstruowano ramy obrazów. Zawieszono zostały na ścianach nawy i i prezbiterium (M. Hapek, K. Horodziejewicz, E. Witkojc, J. Witkojc). W 1986 r. przeprowadzono konserwację drewnianej figury *Chrystusa Ukrzyżowanego* z XVIII w. — odczyszczono, usunięto przemalowanie, odkazono Antoksem, impregnowano Osakrylem w toluenie. Figurę umieszczono na zrekonstruowanym krzyżu

na belce tęczącej (U. Górka-Jończyk). Pomalowano dwie kaplice boczne, położono posadzkę z marmuru „Bolechowice” w kaplicach i w prezbiterium. Wykonano konserwację dwóch konfesjonaliów z XVIII w. — odkazono Antoksem, uzupełniono ubytki drewnem, wymieniono podłogi, zabarwiono terpinem z woskiem i pokostem (J. Bozek). Przystąpiono do konserwacji ołtarza głównego z XVIII i XX w., zdemontowano. (M. Kalicińska).
Inwestor: parafia.

Kocina (gm. Opatowiec)
W 1985 r. pomalowano wnętrze kościoła parafialnego, a wcześniej przeprowadzono badania tynków wewnętrznych (S. Such), które nie wykazały istnienia zabytkowych malowideł. Wykonawca: S. Gąsior.
Inwestor: parafia.

Korytnica (gm. Sobków)
W 1982 r. rozpoczęto konserwację z częściową rekonstrukcją warstwy malarskiej tryptyku z pierwszej ćwierci XVII w. z kościoła parafialnego z przedstawieniami *Ukrzyżowania* (w części centralnej) oraz scenami z życia Marii i Chrystusa — po bokach. Ołtarz malowany w technice tłustej tempery z przemalowaniami olejnymi z XIX w. umieszczony był na zewnątrz prezbiterium, co w znacznej mierze przyczyniło się do znacznego osypania się warstwy malarskiej, natomiast czytelny pozostał rysunek w gruncie. Po zabezpieczeniu powierzchni bibulką japońską na klej karukowy obiekt zdemontowano. Odkazano czterometakrezolem, podobrazie utwardzono Paraloidem, pęcherze sprasowano na polialkohol winylu. Usunięto przemalowania, uzupełniono ubytki gruntów kredowo-klejowych. Najbardziej zniszczona była warstwa malarska części central-

4. Wislica, romańska posadzka z podziemi kolegiaty — stan po konserwacji (fotogrametria AGH, Kraków)

nej. Podjęto decyzję o rekonstrukcji kolorystycznej. Zrekonstruowano również kwatery ze sceną *Narodzenia* w skrzydle. Punktowanie ubytków warstwy malarskiej wykonano w technice olejnej farbami odsączonymi. W 1987 r. zakończono prace wraz z rekonstrukcją ramy. Obiekt umieszczono na ścianie północnej prezbiterium kościoła parafialnego w Stopnicy.
Wykonawca: „Plastyka” — Kraków, K. Gujda, H. Gujda, J. Strużyńska.
Inwestor: WKZ.

Kozłów (gm. Małogoszcz)
W 1986 r. przystąpiono do konserwacji cennego, bogato zdobionego rzeźbionymi i złożonymi ornamentami, ołtarza z XVII w. z kościoła parafialnego, uprzednio umieszczonego w kościele franciszkańskim w Chęcinach. Po zdemontowaniu i oczyszczeniu obiekt impregnowano w namiocie foliowym 15% Os-

lanem w ksylenie z pięciochlorofenolem. Wykonano również niezbędne naprawy i wzmocnienia konstrukcyjne w drewnie oraz rekonstrukcję brakujących elementów rzeźbiarskich. Prace zakończono w 1987 r.
Wykonawca: B. Bieszczad, S. Dziuba, J. Kieferling.
Inwestor: parafia.

Lubcza (gm. Wodzisław)
W 1984 r. przystąpiono do konserwacji neobarokowej dekoracji stiukowej elewacji pałacu. Po demontażu, koniecznym ze względu na szczególnie zły stan zachowania i znaczne ubytki, podjęto decyzję o rekonstrukcji dekoracji. Wykonano część odlewów z gipsu, montaż tych elementów nastąpił po zakończeniu prac remontowych elewacji.
Wykonawca: PP PSP — Kielce, J. Szalapski.

Inwestor: Spółdzielnia Inwalidów Niewidomych „PROMET” w Sosnowcu.

Łagów
W 1986 r. przystąpiono do konserwacji zdemontowanego uprzednio ołtarza głównego z kościoła parafialnego. Ołtarz, jeden z cenniejszych zabytków z ok. 1600 r., znajdował się w bardzo złym stanie. Po odkażeniu poddany zostanie impregnacji Paraloidem. Polichromia oryginalna nie zachowała się, przewidziana rekonstrukcja.
Wykonawca: A. Lasek.
Inwestor: parafia.

Małogoszcz
W 1982 r. wykonano badania tynków prezbiterium i ściany tęczowej kościoła cmentarnego z XVI w. Odkryto malowidła ornamentalne o motywach roślinnych na sklepieniu i w gładkach okien, motyw baldachimu z glorią na ścianie

wschodniej prezbiterium, figuralne w podłuczcu tęczy popiersia ewangelistów, w blendach na ścianie północnej postaci dwóch biskupów św. Wojciecha i św. Stanisława (?) — datowane na ok. 1600 r. W latach 1982–1986 przeprowadzono konserwację malowideł, po pełnym odsłonięciu spod pobiał, warstwę malarską doczyszczono, utrwalone Paralooidem w acetonie, wykonano zastrzyki podtynkowe z poliocetanu, założono kity wapienno-piaskowe i opaski z zaprawy wapienno-piaskowej. Zastrzyki wzmacniające wykonano kilkakrotnie, z uwagi na odstrzały w pobliskim kamieniołomie. Prace będą kontynuowane po zabezpieczeniu konstrukcyjnym obiektu. Wykonawca: „Plastyka” — Kraków, I. Gawron. Inwestor: WKZ.

Miechów

Na zlecenie WKZ w 1982 r. PP PKZ — Oddział w Krakowie wykonał badania krużganków i kaplicy Grobu Bożego. Badania nie ujawniły zabytkowych warstw w skrzydle wschodnim, jedynie na ścianie zachodniej z kompozycją *Ukrzyżowanie* z XVII i XVIII w. W kaplicy na ścianie południowej — monogram Matki Boskiej w obramieniu wieńca laurowego. W 1983 r. ponownie przetopiono dzwon z 1749 r. (po raz pierwszy w 1901 r.), powtarzając dekoracje i inskrypcje płaszczka (Felczyński). W 1984 r. wykonano monochromię kaplicy Grobu Bożego (J. Augustynek). W latach 1985–1986 prowadzono prace konserwatorskie Grobu Bożego w kaplicy. Część dolną, kamienną, z XVI w., oczyszczono, usunięto pobiał, zatarcia i niewłaściwe spoinowania. Ubytki uzupełniono kitem z wapna dołowanego z tłuczonym kamieniem i PCV, spoiny uzupełniono zaprawą. Drewnianą nastawę zdemontowano, wymieniono zniszczone elementy konstrukcyjne, odkazono tlenkiem etylenu i pięciochlorkiem fenolu. Uzupełniono ubytki ornamentów, pozłożono metalem, wykonano nową polichromię. Polichromowany, drewniany strop wnętrza grobu z XVI w. z malowanymi rozetami w kasetonach po oczyszczeniu impregnowano Paralooidem w ksylenie, uzupełniono ubytki gruntu i warstwy malarskiej (S. Dziuba). W latach 1985–1986 w oparciu o zatwierdzone próbki kolorystyczne wykonano monochromię prezbiterium kościoła parafialnego, oczyszczono złożone metalem kaptiele pilastrowych podziałów ścian. Oczyszczono również stiukowy ołtarz główny z XVIII w. złożony metalem, uzupełniono ubytki złoceń w glorii zwieńczenia (M. Saternus). Inwestor: parafia.

Mieronice (gm. Wodzisław)

W latach 1982–1986 kontynuowano prace konserwatorskie we wnętrzu kościoła parafialnego. W 1984 r. zakończono konserwację drewnianej figury *Chrystusa Ukrzyżowanego* z tęczy z XVII w., zachowaną w kilku fragmentach. Po oczyszczeniu usunięto przemalowania, impregnowano Paralooidem B-72 w toluenie sklejo w całość, ubytki kitowano Brükołem produkcji NRD, wykonano punktowania olejne, całość zawiernikowano. Wykonawca: PP PKZ — Oddział w Krakowie.

W trakcie wymiany deskowania chóru muzycznego w 1980 r. K. Polit odkrył parapet z polichromią klejową z końca XVI w. (wić manierystyczna) i z XVII w. — w centrum malowany pozytyw tylny, po bokach Dawid i Cecylia, ornamenty chrząstkowe. W 1982 r. część desek poddano konserwacji w ramach pracy dyplomowej na ASP (Stefańska) — pozostałymi zajęł się krakowski oddział PP PKZ. Podklejono łuszczącą się warstwę malarską, dezynfekowano 2% 4-chlorometakreolem, impregnowano 25% Paralooidem B-72. Sklejo pęknięcia desek, kitowano ubytki, wykonano rekonstrukcję brakujących fragmentów i montaż parapetu — projekt zabezpieczenia konstrukcyjnego. Wykonawca: PP PKZ — Oddział w Krakowie. Inwestor: WKZ, prace pomocnicze: parafia.

Mirownowice (gm. Waśniów)

W latach 1983–1986 dokonano transferu ponad 150 m² malowideł ściennych z pierwszej ćwierci XIX w., z drewnianego dworu z połowy XVII w., który przeniesiony zostanie do Parku Etnograficznego Muzeum Wsi Kieleckiej w Tokarni. Malowidła wykonane zostały w technice klejowej na tynku: iluzjonistyczno-architektoniczne podziały ramowe, motywy pompejańskie, groteski, arabski, sceny krajobrazowe i rodzajowe, popiersia filozofów, na stropach — dekoracyjne rozety malowane na płótnie. Po odsłonięciu spod przemalowań i oczyszczeniu, utrwalone malowidła 4% roztworem PAW, a odspojone fragmenty podklejono — 8%. Po uzupełnieniu ubytków zaprawą wapienną i założeniu pobiał, nałożono licowanie (2 warstwy gazy bawełnianej i płótno — 25% roztwór POW Winacetu 5–50 w etanolu). Odcięto fragmentami i opracowano odwrocia zeszlifowane do grubości 2 mm, utwardzono 6% roztworem PAW, założono kity kredowe z dodatkiem sproszkowanej oryginalnej zaprawy na spoiwie 12% PAW. Przyklejono gazę bawełnianą na lepiszczu 12% PAW ze sproszkowanym narzutem z kredą. Przyklejono 12% roztworem PAW warstwę interwencyjną z 3-milimetrowych płytek styropianowych na lepiszczu 25% roztworu POW Winacet DP-50 z kredą. Płaty transferów osadzono na przygotowanych podłożach na lepiszczu, żywica epoksydowa Epidian 53 z talkiem. Podłoża przekładkowe wykonano z zastosowaniem jako rdzenia miękkiej płyty pilśniowej, modyfikowanej, o grubości 12 mm, której okładzinę stanowił laminat epoksydowo-szkłany (Epidian 53, mata szklana EM 1001). Wzmocnienie stanowiła kratownica z drewna jodłowego, z metalowymi elementami montażowymi. Po osadzeniu usunięto licowania i uzupełniono ubytki zaprawy i pobiał. Transfery zawieszono na specjalnych kratownicach w magazynach skansenu w Tokarni. Wykonawca: PPZ „Arpex” — Komorów i PPZ „Renopol” — Legnica (J. Wilkojć, M. Hapek, J. Kucaba, A. Malecki, E. Wilkojć). Inwestor: WKZ.

Nagłowice

W latach 1984–1986 przeprowadzono konserwację kominka ceramiczno-żeliwnego z XIX w. z dworu. Usunięto olejne

przemalowania, spękane kafle sklejo żywicą Epidian-5. Kitami z mączki marmurowej i epidianu uzupełniono ubytki. Wszystkie elementy ceramiczne impregnowano od odwrocia 5% roztworem Epidianu-5 w toluenie. Glazurę uzupełniono przez punktowanie farbami akrylowymi. Elementy żeliwne — po wstępnym oczyszczeniu — doczyszczono kwasami fosforowymi, solnym i siarkowym. Po doczyszczaniu powierzchni i zubożeniu, naniesiono warstwę izolującą z fosforanu cynku, w powierzchnię wtrąto Epidian-5 ze sproszkowanym grafitem. Wykonawca: PP PSP — Kielce, St. Such. Inwestor: WKZ.

Na warzycy (gm. Wodzisław)

W latach 1983–1984 przeprowadzono renowację malowideł ściennych z początku XX w. z kościoła parafialnego. Wymieniono tynki partii przyziemia, powtórzone pierwiotną kolorystykę wnętrza (M. Kalicińska). Inwestor: parafia.

Nowy Korczyn

W latach 1982–1983 przeprowadzono konserwację malowideł iluzjonistyczno-figuralnych w technice freskowej z 1761 r., autorstwa M. Rejchana i Jankowskiego w nawie kościoła franciszkańskiego. Założono opaski wapienno-piaskowe na obrzeżach tynku z malowidłami, usunięto tynki zalegające na oryginalnej warstwie malarskiej, polichromię oczyszczono i zmyto wodą destylowaną. Odspojenia tynku od wątku zlikwidowano poprzez wprowadzenie zaprawy wapienno-piaskowej. Powierzchnię malowideł odkazono alkoholem etylowym i fenolem. Ubytki warstwy malarskiej punktowano w technice kazeinowo-wapiennej. Fragment tynku nad chórem muzycznym z nie zachowaną warstwą malarską scalono płamą kolorystyczną dostosowaną do ogólnej tonacji malowideł. W latach 1985–1986 przeprowadzono prace konserwatorsko-renowacyjne malowideł ściennych prezbiterium i nawy kościoła parafialnego. Dekoracja malarska o charakterze amatorskim z 1912 r., spudrowana, została usunięta poza przedstawieniami apostołów i popiersiami świętych w nawie głównej. W prezbiterium na sklepieniu odsłonięto warstwę z 1870 r. z dekoracją figuralno-ornamentalną. Po odsłonięciu i oczyszczeniu uzupełniono ubytki tynku zaprawą wapienno-piaskową. Odkazono i utrwalone fenolem w roztworze wody destylowanej z alkoholem etylowym i kazeiną wapienną. Usunięto tynki cementowo-wapienne z dolnych partii ścian. Uzupełniono ubytki tynków ścian i sklepienia oraz ubytki dekoracji stiukowej sklepienia z XVII w. W nawie głównej, po traktowanej monochromicznie, pozostawiono popiersia świętych z 1912 r., na osi sklepienia odsłonięto inicjały wokół herbów. Punktowania wykonano w technice kazeinowo-wapiennej. Wykonawca: J. Steciński. Inwestor: parafia.

Oksa (gm. Nagłowice)

W 1982 r. badania tynków wewnętrznych w kościele parafialnym wykazały istnienie malowideł ściennych, ornamentalnych z XVII i XVIII w. na znacznej powierzchni ścian. Parafia, mimo decyzji

pozostawienia tynku z dekoracją, usunęła znajdujące się w złym stanie zachowania fragmenty w prezbiterium. Pozostałe, odspojone od podłoża partie narzutowe utwardzono zastrzykami z Paraloidu, obrzeża zabezpieczono zaprawą wapienno-piaskową (I. Gawron). W 1984 r. z uwagi na brak środków na konserwację, wojewódzki konserwator zabytków zezwolił na zakrycie pobiałą odkrytych fragmentów i wykonanie monochromii z ornamentami podkreślającymi szwy lunet i gify okienne (J.A. Wawszczyk). W 1986 r. przeprowadzono renowację ołtarza głównego, polegającą na oczyszczeniu, pomalowaniu i złoceniu metalem ornamentów i gzymśów (J. Augustynek, nadzór H. Gujda). Inwestor: parafia.

Pawłów

W 1986 r. zrealizowano projekt malowideł ściennych ornamentalno-figuralnych w technice wapiennej z dodatkiem poliocianu winylu we wnętrzu kościoła parafialnego. Wykonawca: A. Krauze. Inwestor: parafia.

Pełczyska (gm. Złota)

W latach 1982–1983 wykonano konserwację ołtarza głównego z połowy XVIII w. z kościoła parafialnego. Zdemontowano rzeźbione ornamenty i figury, polichromię oczyszczono wodą amoniakalną 2–3%, neutralizowaną kwasem octowym 5% (laserunki na srebrze). Drewno impregnowano Osolanem KL-50 w ksylenie 10–20% z dodatkiem tymolu. Usunięto przemalowania, zrekonstruowano ubytki elementów rzeźbiarskich. Z uwagi na pokrycie złoceń lakierem niemożliwym do usunięcia bez uszkodzenia złoceń — wykonano złocenia na nowo — metalem. Wypunktowano ubytki polichromii ołtarza i pokryto werniksem. Wykonawca: A. Mitka, J. Mitka. Inwestor: parafia

Piekoszów

W latach 1985–1986 przeprowadzono renowację współczesnych malowideł ornamentalno-figuralnych autorstwa I. Borowskiej i W. Markiewicza, z niewielkimi uproszczeniami i zmianami kolorystycznymi, uzgodnionymi z autorami. Inwestor: parafia.

Pińczów

W latach 1982–1986 przeprowadzono prace konserwatorskie stali z kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzyciela. Stalle z 1660 r. (sygnaturę odkryto w trakcie prac), niepolichromowane, zdobione rzeźbionymi ornamentami chrząstkowo-małżowinowymi, z malowanymi obrazami w zapleckach z przedstawieniami św.św. Pustelników i Pustelnic oraz rzeźbionymi figurami apostołów i świętych — zostały silnie zniszczone przez szkodniki. Po zdemontowaniu usunięto chemicznie przemalowania olejne i mechanicznie wykonano impregnację żywicą Osolan KI w ksylenie, z dodatkiem 5% pięciochlorofenolu. Naprawiono uszkodzenia, uzupełniono brakujące fragmenty ornamentów, sklejono rozluźnione elementy Osolanem KI, wymieniono podesty na dębowe. Po montażu położono na całości szelak z bejca i pokryto werniksem damarowym. Obrazy na desce po oczyszczeniu, usunięciu

przemalowań i podklejeniu warstwy malarskiej, poddano impregnacji Paraloidem B-72 w ksylenie. Podobrazia flekowano i sklejono, wymieniono część spąg. Punktowano na spoiwie żywicznym — olejno, powierzchnię zabezpieczono werniksem damarowym z dodatkiem wosku. Ramy impregnowano, uzupełniono ubytki drewna i warstwy malarskiej. Rzeźbione figury, po oczyszczeniu i podklejeniu odspojonych złoceń zaimpregnowano i odkażono, uzupełniono ubytki zaprawy i złoceń. Wykonawca: M. Dziuba, S. Dziuba, J. Kieferling, G. Schulze-Głazik; nadzór — M. Paciorek.

W latach 1983–1986 poddano renowacji malowidła ścienne ornamentalno-figuralne z XIX/XX w. z kościoła parafialnego. Kompozycję powtórzono kolorystycznie z niewielkimi zmianami w technice akrylowej. Wcześniej przeprowadzone badania nie wykazały istnienia zabytkowych nawarstwień. Gładkie partie ścian pomalowano w technice klejowo-emulsyjnej. Wykonano nową polichromię stacji Męki Pańskiej z XIX–XX w. (gipsowe odlewy). Wykonawca: I. Gawron. Inwestor: parafia.

W latach 1983–1984 przeprowadzono konserwację portalu z ok. 1644 r. z kartuzem herbowym Zb. Oleśnickiego z elewacji zachodniej budynku popaulińskiego. Portal z wapienia pińczowskiego uległ znacznemu zniszczeniu strukturalnemu i mechanicznemu (nie miał właściwej izolacji). Prace konserwatorskie prowadzone w latach 1971–1975 przez PPKZ — Oddział w Warszawie nie zostały zakończone. Wykonano badania petrograficzne i fizyko-chemiczne obiektu. Oczyszczono powierzchnię i zmyto roztworem płynu FF. Usunięto nawarstwienia i uzupełnienia cementowe, odsolono obiekt, oczyszczono 4% kwasem fluorowodorowym, częściowo wzmocniono strukturalnie Paraloidem B-72. Zrekonstruowano brakujące i zniszczone elementy architektoniczne z wapienia pińczowskiego, uzupełniono ubytki masą sztucznego kamienia na spoiwie tradycyjnym (70% mielonego wapienia, 20% cementu portlandzkiego 250 i 10% wapna gazowego). Spoiny wypełniono zaprawą piaskowo-wapienną. Zrekonstruowano polichromię kartusza herbowego. Wykonano izolację poziomą i pionową, nową ławę fundamentową. Pionową płaszczynę elewacji izolowano żywicą epoksydową i kordem szklanym laminowanym 12% roztworem Epidianu-5 w toluenie. Wykonano tynk wokół portalu. Poziome płaszczyny spływów pokryto blachą ołowią. Wykonawca: „Plastyka” — Kraków, A. Komodziński. Inwestor: WKZ.

W 1984 r. w ramach pracy dyplomowej na ASP Kraków (M. Hapek) wykonano konserwację fragmentu malowidła z XVIII w., przypisywanego Jehudzie Lejbie z przedsiönka synagogi. Po szczegółowej inwentaryzacji wykonano konserwację techniczną zachowanego w 60% malowidła o motywach symboliczno-ornamentalnych, znajdującego się w bardzo złym stanie. Rozwarstwiona i pudrująca się warstwa malarska i odspojenia tynku spowodowały konieczność natych-

miastowej interwencji konserwatorskiej. Powierzchnię oczyszczono i usunięto późniejsze nawarstwienia. Podklejono POW DP-50 po nasączeniu wodą z metanolem. Wykonano wgłębne zastrzyki w spoiny wątku z 25% POW z dodatkiem sproszkowanego tynku. Utrwalono pudrującą się powierzchnię malowidła rozpylonym Paraloidem B-72 w toluenie. Wykonano opaski zabezpieczające obrzeża z zaprawy wapienno-piaskowej. W 1985 r. rozpoczęto prace konserwatorskie obrazu *Zmartwychwstanie* z XIX w. z kaplicy Św. Anny. Podklejono warstwę malarską i zdublowano. Wykonawca: G. Schulze-Głazik. Inwestor: parafia. W 1986 r. wykonano monochromię wnętrza kościoła Reformatorów w technice wapiennej. Uzupełniono ubytki dekoracji stiukowej z XVII w. na sklepieniach, masą stiukową i scalono pobiałą wapienną. Odnowiono ołtarz główny z XVIII w. poprzez ponowne pomalowanie, odwrocie odkażono Antoksem. Wykonawca: W. Kaczkowski; nadzór — M. Mazurek. Inwestor: klasztor.

Piotrkowice (gm. Chmielnik)

W 1982 r. zbadano tynki wewnętrzne kościoła parafialnego, które nie ujawniły zabytkowych kompozycji poza malowanymi kapitelami pilastrów, monochromią zeber i zacheuszkami (U. Górka-Jończyk). Wykonano monochromię kaplicy Loretańskiej z częściową rekonstrukcją rzeźbionych w drewnie kapiteli pilastrów ścian i złoceniu ich metalem. W 1983 r. odnowiono ambonę, chrzcielnicę i ołtarz boczny Matki Boskiej Częstochowskiej (o charakterze barokowym) z kościoła. Zrekonstruowano polichromię, złocenia wykonano metalem, odwrocie odkażono Antoksem. Wykonawca: A. Wąchal (złotnik), M. Mazurek (nadzór). Inwestor: parafia i klasztor Karmelitów.

Radkowie (gm. Pawłów)

W 1985 r. oczyszczono wstępnie z pobiał i przemalowań połostowych ściany we wnętrzu drewnianego kościoła parafialnego z XVII w. (przeniesionego z Miedzierz). Zgodnie z decyzją WKZ, zachowane zostanie drewniane wnętrze kościoła. Prace realizowane są w czynnie społecznym przez parafian, pod nadzorem konserwatora M. Paciorka.

Skarżysko-Kamienna

W 1986 r. zatwierdzono projekt malowanej dekoracji figuralno-ornamentalnej wnętrza kościoła p.w. Serca Jezusowego, autorstwa J. Lubańskiego, która zostanie zrealizowana po usunięciu warstwy malarskiej z 1956 r. o niskiej wartości artystycznej i znajdującej się w złym stanie. Zrealizowano pierwszy etap prac w prezbiterium. Inwestor: parafia.

Sokolina (gm. Czarnocin)

W 1982 r. wykonano malowidła figuralno-ornamentalne we wnętrzu kościoła parafialnego (M. Zychowicz). W 1983 r., poddano konserwacji dwa obrazy z XVII w. w trybowanych koszulkach metalowych — Matka Boska z Dzieciątkiem i św. Michał. Po usunięciu dublażu i oczyszczeniu obrazy zdublowano ponownie masą woskowo-damarową,

5. Chotelek Zielony, kościół filialny p.w. św. Stanisława Biskupa — malowidło ze stropu drewnianego z połowy XVI w. — stan po konserwacji (fot. A. Guzik)

6. Mirogonowice, płat z malowidłem z pierwszej ćwierci XIX w. z salonu dworu — po zdjęciu i kitowaniu ubytków (fot. J. Wilkojć, 1986)

usunięto chemicznie przemalowania, zakitowano ubytki, wypunktowano farbami olejnymi firmy Talens. Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem naciągnięto na deskę zaimpregnowaną Osolanem KI w ksylenie, której ubytki uzupełniono kitem trocinowym. Po oczyszczeniu założono srebrną sukienkę. Natomiast sukienka z obrazu św. Michała ze względu na jego wartość artystyczną ekspozycyjna będzie na kopii.

Wykonawca: A. Koszarska.

Inwestor: parafia.

W latach 1983–1984 wykonano konserwację barokowych ołtarzy bocznych, ambony oraz parapetu chóru muzycznego. Prace polegały na demontażu, oczyszczeniu, usunięciu wtórnych nawarstwień, odkazaniu Antoksem, impregnacji Winawilem 5%, uzupełnieniu ubytków drewna kitem trocinowym na bazie Winawilu, uzupełnieniu złocień i punktowaniu polichromii.

Wykonawca: J. Bajka.

Inwestor: parafia.

Starochęciny (gm. Chęciny)

W 1986 r. wykonano badania tynków wewnętrznych z XVII w. kościoła parafialnego, które nie wykazały istnienia zabytkowych malowideł.

Wykonawca: U. Górka-Jończyk.

Inwestor: parafia.

Stopnica

W 1982 r. zatwierdzono projekt wyposażenia wnętrza kościoła parafialnego w nowe elementy plastyczne, opraco-

wany przez architekta J. Jamroza przy współudziale rzeźbiarza J. Zięby i artysty malarza M. Makarewicza. W latach 1983–1986 wykonano monochromię prezbiterium, kompozycję Chrystusa Zmartwychwstałego na ścianie północnej nawy oraz witraże figuralne (M. Makarewicz). W kościele umieszczono na ścianach nawy płaskorzeźbione w kamieniu (piaskowiec „Włochy”) stacje Męki Pańskiej, w prezbiterium na ścianie wschodniej-tabernakulum z płaskorzeźbionymi postaciami św. Piotra i Pawła. Na ścianie tęczy, na wspornikach kamienne figury Chrystusa i Matki Boskiej (J. Zięba). Wykonano kratę do kaplicy Matki Boskiej. Przeprowadzono konserwację pozostałości malowideł w glicach okien i we wnękach ściany południowej prezbiterium i nawy. Konserwowano również polichromię gotyckich zworników oraz wsporników, wypunktowano ubytki warstwy malarskiej, przywracając pierwotną kolorystykę tych detali (H. Gujda i K. Gujda). Wykonano renowację ołtarza Matki Boskiej z kaplicy południowej (obiekt bezstylowy, przekształcony), zrekonstruowano brakujące ornamenty rzeźbione w drewnie oraz polichromię, złocenia wykonano metalem, odwrócić odkazano Antoksem (J. Augustynek, nadzór H. Gujda).

Inwestor: parafia.

Stradów (gm. Czarnocin)

W 1983 r. zdemontowano ołtarz główny i ołtarze boczne z XVII w. z kościoła parafialnego, usunięto przemalowania, odkazano Antoksem, utwardzono struk-

ture, zrekonstruowano złocenia metalem, wykonano nową polichromię. Obrazy zdublowano, wymieniono zniszczone krosna, punktowano odsączonymi farbami olejnymi.

Wykonawca: N. Szunke.

Inwestor: parafia.

Strawczyn

W 1983 r. poddano konserwacji obrazy z ołtarza głównego kościoła: *Wniebowzięcie* i *Koronacja Najświętszej Marii Panny* z XVII w., które zdublowano, usunięto przemalowania, uzupełniono grunty i wypunktowano odsączonymi farbami *Rembrandt*. Obraz *Wniebowzięcie* został skradziony, a po odzyskaniu, prace przeprowadzono ponownie, zakładając protezy z płótna na liczne uszkodzenia mechaniczne, wykonano ponownie dublowanie. Ponadto, w związku z rozbiórką ściany zachodniej kościoła, dokonano transferu fragmentu tynku z malowidłem z XVII w. (U. Górka-Jończyk).

Inwestor: parafia.

Suków (gm. Daleszyce)

W 1983 r. w kościele parafialnym z 1930 r. zamontowano witraż projektu J. Jaworskiego.

Inwestor: parafia.

Szaniec (gm. Busko-Zdrój)

W latach 1983–1984 przeprowadzono renowację „szablonowej” dekoracji ścian z 1914 r. w kościele parafialnym, powtarzając kolorystykę. Odnowiono również neogotyckie ołtarze i ambonę —

oczyszczono niepolichromowaną architekturę drewnianą, zrekonstruowano złocone metałem.

Wykonawca: P. Mitka; nadzór — A. Mitka.

Inwestor: parafia.

Szczaworyż (gm. Busko-Zdrój)

W 1986 r. wykonano monochromię wnętrza kościoła parafialnego, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Natomiast bez uzgodnienia pomalowano ołtarze i chrzcielnicę. Parafię zobowiązano do przeprowadzenia korekty wykonanych prac.

Inwestor: parafia.

Św. Katarzyna (gm. Bodzentyn)

W 1982 r. zatwierdzono projekt nowej aranżacji wnętrza kościoła (I. Borowska, W. Markiewicz), który zrealizowano w latach 1982–1986. Zdemontowano ołtarz główny, zamurowano otwory okienne w ścianie wschodniej, którą wyłożono piaskowcem „Włochy”. Uzupełniono posadzkę marmurem „Bolechowice”, wykonano kamienną mensę. Na ścianie wschodniej umieszczono kopię malowanego krucyfiksu z Asyżu oraz nowe tabernakulum (metaloplastyka). Zdemontowano ołtarze boczne, obrazy w ramach zawieszono na podłuczcu tęczy, odnowiono współczesne stacje Drogi Krzyżowej. Założono nową, drewnianą balustradę powiększonego chóru muzycznego, którego podniebienie uzyskało geometryczne podziały ramowe.

Inwestor: klasztor Bernardynek.

Św. Krzyż (gm. Nowa Słupia)

W latach 1982–1983 konserwowano malowidła ściennie o motywach figuralno-ornamentalnych, ze scenami z życia św. Benedykta, na sklepieniu zakryty kościoła pobenedyktynskiego, datowane na 1780 r., przypisywane warsztatowi M. Rejchana. Po oczyszczeniu usunięto przemalowania, sprasowano i podklejono odspojone fragmenty tynku od wątku 10% Paraloidem B-72 w ksylenie z tolenem. Rozwarstwione płyty tynku z malowidłem sklejono 50% Osakrylem K. Wykonano lokalne impregnacje tynku Paraloidem B-72. Spudrowania utrwalono 3% Paraloidem B-72 poprzez rozpylenie i sprasowanie z narzutem. Założono kity z zaprawy wapienno-piaskowej. Zrekonstruowano brakujące fragmenty malowidła i punktowano ubytki warstwy malarskiej pigmentami organicznymi „Talens” z mlekiem wapiennym. Dolne partie tynku z malowidłami zabezpieczono opaskami z zaprawy wapienno-piaskowej z dodatkiem Osakrylu K.

W latach 1985–1986 przeprowadzono konserwację obrazów Smuglewicza z ok. 1800 r. z wnętrza kościoła *Św. Scholastyka w rozmowie ze Św. Benedyktem i Znalezienie drzewa Krzyża Św.* Po zabezpieczeniu fragmentów lica bibułką japońską na 2% metylocelulozę, obrazy zdjęto z krosien i usunięto stare płótno dublazowe. Oczyszczono odwrotnie, zdjęto z lica bibułkę, usunięto zmatowiałe werniks, przemalowania i wadliwe kity. Obrazy zdublowano nowym płótnem lnianym na masę woskowo-damarową, założono kity, punktowano farbami olejnymi, położono werniks damarowy z dodatkiem wosku. Ramy oczyszczono, usunięto przemalowania olejne i pociemniały metal, zaimpregnowano 10% Osolanem K1 w toluenie, zrekon-

struowano brakujące profile listew i elementów zdobniczych, położono metal na mikstion. Obrazy umieszczono w niszach na ścianie, na konstrukcji z kątowników aluminiowych, zapewniono wentylację odwrotia. Rozpoczęto konserwację kolejnego obrazu z cyklu: *Św. Emeryk* — zabezpieczono bibułką, zdjęto z krosien i zdublowano, prace kontynuowano w 1987 r.

Wykonawca: „Plastyka” — Warszawa i „Ars Antiqua” — Warszawa, K. Biliński, M. Paciorek, I. Płuska.

Inwestor: WKZ.

W latach 1982–1986 kontynuowano prace konserwatorskie przy zabytkowych meblach z zakrytych z XVIII w., z intarsjowanymi dekoracjami, unikatowych w skali województwa. Uzupełniono ubytki intarsji geometryczno-ornamentalnych, profile gzymsów, odwrotnie odkażono Antoksem.

Wykonawca: O. Jan.

Tarczek (gm. Pawłów)

W 1984 r. zakończono konserwację ołtarza bocznego p.w. św. Anny z 1614 r. i rozpoczęto konserwację ołtarza p.w. św. Walentego z XVII w. w kościele parafialnym. Ołtarze mają bogatą dekorację rzeźbiarską, złożoną i srebrzoną z laserunkami. Obiekty po demontażu odkażono, usunięto mechaniczne przemalowania. Uzupełniono ubytki rzeźbiorskich elementów, złocień, srebrzeń, zrekonstruowano laserunki i polichromię. Obrazy po oczyszczeniu zdublowano na masę żywiczo-woskową, firmy „Lescaux”, punktowano ubytki farbami olejnymi firmy „Talens”. Zakończono prace konserwatorskie malowideł ściennych z XVI w. w nawie kościoła, o motywach roślinno-ornamentalnych, wykonano punktowania w technice wapiennej.

Wykonawca: H. Wołujewicz.

Inwestor: parafia.

Wąchock

W latach 1982–1983 przeprowadzono pierwszy etap badań nawarstwień ścian wnętrza romańskiego kościoła Cystersów. Obecne malowidła we wnętrzu z końca XIX w. — autorstwa J. Strzałeckiego. Stwierdzono występowanie pod nimi kilku warstw historycznych: gotyckich, renesansowych i barokowych. Na ścianach tarczowych nawy południowej — malowane sceny historyczne dotyczące martyrologii zakonów cysterskich, sceny z życia Marii i Chrystusa na ścianie północnej nawy głównej, w kaplicy błogosławionego Wincentego Kadłubka — sceny z życia św. Stanisława. Badania nie objęto sklepień. Po zakończeniu badań możliwe będzie podjęcie decyzji dotyczącej ekspozycji poszczególnych nawarstwień dekoracji malarskich wnętrza kościoła.

Wykonawca: PP PSP-Kielce, U. Górka-Jończyk; dokumentacja fotogrametryczna malowideł: KPG-Kielce.

Inwestor: WKZ.

Wiślica

W latach 1982–1986 przeprowadzono konserwację romańskiej posadzki z trzeciej ćwierci XII w. w krypcie (obecnie w podziemiach kolegiaty w Wiślicy). Obiekt unikatowy w Europie, zachowany w całości. Posadzkę wykonano z gipsu jastrychowego, z rytymi wgłębieniami z motywami ornamentalnymi i fi-

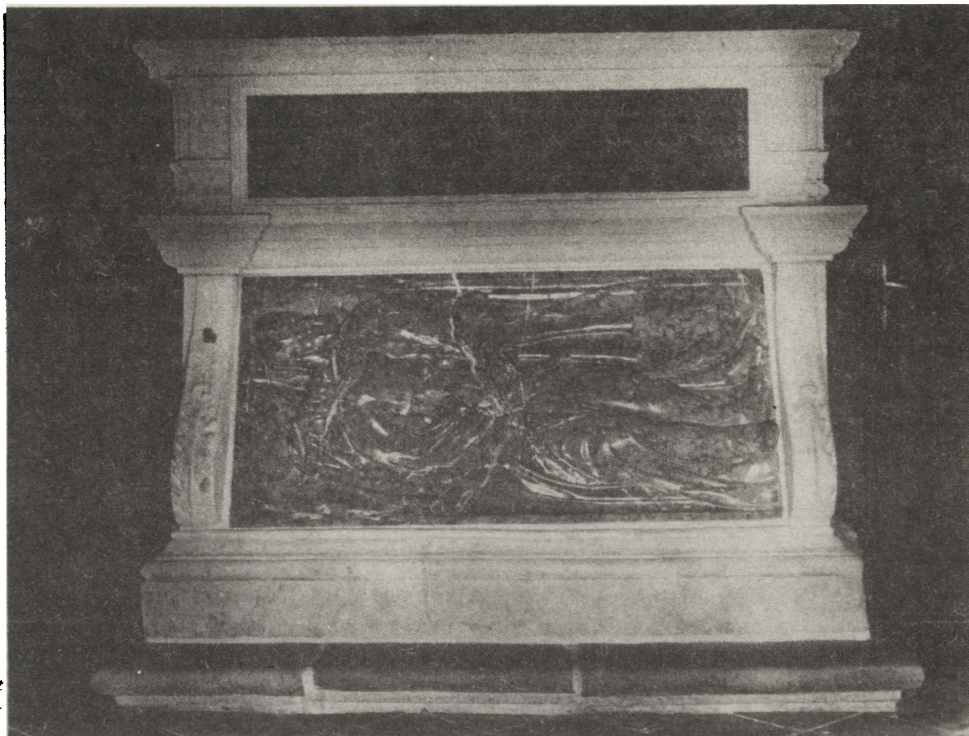
guralnymi, wypełnionymi masą z węglem drzewnym. Przy konserwacji posadzki niezbędne było wykonanie konserwacji architektury otoczenia. Posadzkę do tych prac zabezpieczono ruchomą osłoną krytą folią. Odkazano podziemia, z uwagi na pojawiające się zagrzybienie zabieg ten powtórzono (B. Smyk). W celu poprawienia warunków klimatycznych podziemi (nadmierna wilgotność) wykonano otwory w ścianach zewnętrznych dla wentylacji grawitacyjnej z możliwością regulacji przesłoną. Uzyskano zdecydowaną poprawę warunków klimatycznych wnętrza. Usunięto zanieczyszczenia z murów romańskiej krypty, które po umyciu wodą czyszczono mechanicznie skalpelem. Ruchome fragmenty murów osadzono na zaprawie gipsowej, fugi zapelniono zaprawą wapienno-piaskową. Zbudowano „mur oporowy” przy zachodniej partii posadzki, przestrzeń między murem a posadzką zapelniono grysem dolomitowym. Następnie przystąpiono do konserwacji posadzki, którą oczyszczono poprzez zmycie powierzchni wodą gipsową, przy użyciu pędzli i tamponów. Umoty również bazy kolumn krypty, a resztki zaprawy zachowane na nich utrwalono przy użyciu PAV. Usunięto mechanicznie, skalpelem, przypadkowe „zalanie” ciemną masą fragmentu dekoracyjnej bordiury północnej przy polu wschodnim i zachodnim posadzki zachowując niewielki fragment jako świadka. Po oczyszczeniu przystąpiono do ustabilizowania ruchomych fragmentów poprzez wielowarstwowe osadzanie na roztworze gipsu jastrychowego. W partii dekorowanej posadzki wykonano dodatkowo zastrzyki. Na klejone fragmenty nakładano kompresy pod folią w celu zapewnienia prawidłowego wiązania gipsu. Większe pęknięcia i szczeliny wypełniono gipsem jastrychowym. Powierzchnię posadzki utrwalono wodą gipsową.

Wykonawca: „Sztuka Polska” — Kraków. Prace prowadził: W. Zalewski, przy udziale: B. Budziaszek, W. Kozak, M. Stec. Badania petrograficzne i opracowanie metody utwardzania posadzki: T. Kawiak. Prace pomocnicze: Spółdzielnia Studencka „Zaczek” — Kraków.

Inwestor: WKZ.

Wrocierz (gm. Michałów)

W 1984 r. przeprowadzono badania tynków w kościele parafialnym. Stwierdzono, że pod obecnymi malowidłami wykonanymi przez amatora w XX w. i warstwą narztu występują dekoracje ornamentalne o motywach „dywanowych”, ponadto na ścianach malowane podziały pilastrowe z dekoracyjnym gzymsem (XIX w.). Malowidła utrwalono Paraloidem, zabezpieczono pobiałą i zakryto ponownie narzutem wapienno-piaskowym (I. Gawron). W 1985 r. wykonano nową dekorację malarską wnętrza o motywach figuralno-ornamentalnych. Odnowiono ołtarz główny i boczne z początku XIX w., murowane z elementami drewnianymi. Zdjęto olejne przemalowania, uzupełniono ubytki tynku, ornamenty utwardzono Osolanem K1 w ksylenie. Uzupełniono w drewnie brakujące ornamenty. Kapitele, ornamenty i ramy przezłożono metałem na mikstion. Pozostałe partie pomalowano w technice olejno-woskowej (P. Mitka). Ponadto wykonano konserwację obrazu na desce *Matka Boska z Dzieciątkiem z*

7. Kielce, katedra, nagrobek Elzbiety z Krzycka Zebrzydowskiej — stan po konserwacji (fot. J. Spalwan, 1983)

XV w. Po wykonaniu szczegółowych badań technologicznych podklejono wstępnie odspojenia warstwy malarskiej karukiem. Usunięto werniks i przemalowania, retusze i wtórne złączenia oraz wadliwe kity, nieprawidłowy parkiet i spągi, które zastąpiono nowymi z drewna jesionowego. Sklejono spęknięcia i łączenia desek klejem skórny. Przeprowadzono impregnację strukturalną od strony odwrocia Paraloidem B-72 w ksylenu z tlenkiem etylenu. Uzupelniono ubytki drewnem i kitem trocinowym (na bazie Paraloidu B-72), ubytki zaprawy pulmentu i złoceń płatkowych oraz srebrzeń — srebrem w proszku. Uzupelniono również laserunki srebrzeń. Punktowano ubytki warstwy malarskiej w technice temperowej, zrekonstruowano dłoń Madonny, całość pokryto werniksem matowym.

Wykonawca: M. Paciorek.
Inwestor: parafia.

Wzdół (gm. Bodzentyn)
W 1982 r. wykonano konserwację ołta-

rza drewnianego z XVIII w. z kaplicy Matki Boskiej Szkaplerznej z kościoła parafialnego. Obiekt po demontażu odkażono Kolatkozolem, zaimpregnowano Paraloidem. Usunięto chemicznie i mechanicznie przemalowania, wypunktowano ubytki polichromii, złączenia wykonano całkowicie metalem z wyłączeniem ramy wokół obrazu centralnego, którą pokryto złotem płatkowym. Obraz Matki Boskiej Szkaplerznej zdublowano, punktowania wykonano odsączonymi farbami olejnymi.

Wykonawca: A. Celichowska, L. Młyńska.
Inwestor: parafia.

Zborów (gm. Solec)

W 1982 i 1983 r. konserwowano dekoracje stiukowe z 1803 r. w kaplicy i jadalni pałacu. Usunięto mechanicznie liczne pobiałe i niewłaściwe uzupełnienia, zrekonstruowano brakujące fragmenty dekoracji figuralno-ornamentalnej, drobne ubytki uzupełniono gipsem. Malowidła ścienne w kaplicy punktowano akwarelą.

Wykonawca: PP PSP-Kielce, H. Wołujewicz.

Inwestor: Państwowy Dom Opieki w Zborowie i WKZ.

Złotniki (gm. Małogoszcz)

W 1984 r. poddano konserwacji 14 stacji Męki Pańskiej — akwafort i mezzotint Andreas'a Pfeffela z XVIII w. z kościoła parafialnego. Po odkażeniu mieszaniną eterowo-benzenową, tymolu i sublimatu — zdjęto tkaninę dublową, usunięto plamy, wybielono wodą utlenioną i przetarcia roztworem acetylcelulozy w acetonie. Ubytki wypełniono masą papierową z dodatkiem alkoholu poliwinylowego i środków grzybobójczych. Zdublowano na nową tkaninę na poliocetan winylu i zamocowano na nowe krosna. Ubytki graficzne punktowano akwarelą.

Wykonawca: A. Celichowska.
Inwestor: parafia.

Anna Piasecka

I SEMINARIUM MIĘDZYNARODOWE NA TEMAT WSPÓŁCZESNYCH ZASAD OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA OBSZARACH SEJSMICZNYCH

W dniach od 17 do 22 października 1988 r. odbyło się w Skopie, w Jugosławii, I międzynarodowe seminarium poświęcone *Współczesnym zasadom konserwacji i restauracji miejskiego i wiejskiego dziedzictwa kulturowego na obszarach sejsmicznych*. Organizatorami seminarium były: Republikański Instytut Ochrony Zabytków (RZZSK) ze Skopie, Instytut Inżynierii Trzęsień Ziemi i Sejsmologii Inżynierskiej (IZIIS) również ze Skopie oraz rzymski Międzynarodowy

Ośrodek Studiów Ochrony i Restauracji Dóbr Kultury (ICCROM). Seminarium odbyło się w budynku Macedońskiej Akademii Nauk i Sztuk. W spotkaniu wzięło udział 106 uczestników z 39 krajów. Liczny udział specjalistów, reprezentujących liczące się ośrodki myśli naukowej, przekroczył oczekiwania organizatorów i był miarą zainteresowania, jakie omawiana tematyka budzi w środowisku konserwatorskim.

W ramach seminarium odbyło się 14

sesji roboczych, na których wygłoszono 5 wykładów, 22 referaty oraz 15 komunikatów. Omawiane zagadnienia zgrupowano w 5 blokach tematycznych:

1. Współczesne zasady konserwacji, restauracji, adaptacji i rewitalizacji miejskiego i wiejskiego dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem rejonów sejsmicznych;
2. Metodologia, badania i projekty naukowe w dziedzinach, które są bezpośrednio związane z archeologią, historią